

IDEALI MORAJU BITI GAŽENI DA BI DOŠLI DO IZRAŽAJA!

Razgovor s biskupom u miru mons. Slobodanom Štambukom

Razgovarao: fra Ivan Režić

Utorak 15. listopada 2019. (u večernjim satima) u franjevačkom samostanu o. fra Ante Antića, u prostorijama Klerikata upriličen je susret dvanestorice franjevačkih bogoslova s biskupom u miru mons. Slobodanom Štambukom. Susretom je moderirao magistar bogoslova fra Ivan Režić. Susret je trajao malo dulje od sat vremena i odvijao se u familijarnom tonu, uz mogućnost postavljanja pitanja sugovorniku, a na obostrano zadovoljstvo. Na koncu je o. magistar zahvalio o. biskupu Slobodanu na izdvojenom vremenu te na poticajnim očinskim riječima. Kao plod tog susreta, uz suglasnost o. biskupa Slobodana, donosimo u nastavku najupečatljivije misli sa susreta.

Oče biskupe, recite nam nešto o vašoj obitelji iz koje potječete, kako to da ste se odlučili postati svećenik i kako je sve skupa krenulo?

Odrastao sam u okrilju vjerničke obitelji u Selcima na otoku Braču. Bili smo tri brata i tri sestre. Moj otac je radio po cijeli tjedan u kamenolomu, a onda je popodne pomagao drugima. Ali je bilo jasno svima – Jozu nemoj zvati u nedjelju jer ti neće doći. Nedjelja je

njemu za njegovu dicu, a istodobno tu je njegova misa i ostalo. I to se znalo. I ja sam ministrirao tadašnjem župniku don Luki do osmoga razreda uključujući, a tada sam ocu rekao da bih ja ipak išao u svećenike i neka me don Luka tamo pošalje. I tako je krenulo, rekao bih – vrlo logično. Vezano uz to, sjećam se jedne vrlo pobožne žene koja je molila za mene, ali bi mi svako jutro kad bih ja ministrirao rekla: „Jelda da ćeš ti biti svećenik?“ A ja bih odlučno odgovorio: „Neću! Nemojte me gnjaviti!“ Tako da sam reagirao normalno za tu dob kad dijete osjeti da ga netko muči bez potrebe. No dobro, i krenulo je sa sjemeništem u Zadru. To je bilo vrijeme kad su bili zatvoreni bogoslovija i sjemenište u Splitu. Kada su naši „dragi“ komunisti osjetili kako je opasnost za propast države, Jugoslavije pokojne, upravo to što postoji bogoslovija. I tako smo završili u Zadru, ja i još jedan kolega, sada pokojni nažalost, i mi smo krenuli tim putem. I zanimljivo je bilo, u prvom razredu te Prve gimnazije u Zadru bilo nas je dvadeset i trojica, dvojica od nas iz hvarske biskupije i jedino ta dvojica od svih svršili su kao svećenici. Jedan mali podatak koji je znakovit za naše pojmove. Također želim istaknuti da dosta naših mladih, koji su se odlučili na svećenički poziv, istrajali su do kraja.

Kakvo Vam je sjećanje na te gimnazijske dane?

Sjećanje na te dane uvijek je najljepše, ali i dani su to koji pokazuju kako je to bilo u to doba 1955. kad sam krenuo za Zadar. Išli smo u prvu šetnju, nakon dolaska u Zadar. Za nama su vikali: „Popovi lopovi!“ Jedan od tih je pristupio meni i pljunuo mi u lice. Malom sjemeništarcu, od tek tri-četiri dana u sjemeništu. Uzeo sam rubac, otro lice i krenuli smo dalje u šetnju.

Tijekom bogoslovije služili ste i vojni rok?

Vojsku sam jugoslavensku, Bog joj dao pokoj, dvi godine bio i to nakon prvog semestra teologije, u srcu Srbije, u Kruševcu. Tamo je bilo vrlo zanimljivo biti u ono doba. Usput rečeno, ja sam zastupao u Hrvatskoj biskupskoj konferenciji da svi mladići koji se odlučuju na svećeništvo prođu neko vrijeme kroz vojsku. Istina, vi imate novicijat, ali nije to to. U vojsci je bilo zanimljivo.

Najdraži mi je bio događaj, bila je teška veljača sa snijegom, a trebao je drug Tito doći u Kruševac i trebalo je osigurati prugu od Beograda do Kruševca. Zamislite, bila je teška zima, led, a vojnici trebaju biti vani za sve to. Zove mene kapetan „lala“ koji me ni pošto nije volio: „Druže Štambuk, razumiješ li ti tko k nama dolazi?“ „Razumijem, druže kapetane, dolazi drug Tito!“ „O bravo, drago mi je da znaš to! Ali ja u tebe nemam povjerenja. Budući će vojnici imati u puškama prave metke, nisam siguran u tebe! Ti moraš ostati doma i čuvati sve što je ovdje u ovim prostorima“ „Razumijem, druže kapetane!“ I izlazim vani i kažem: „Bože, kako si me imao na pameti!“ Evo, to su bili ti komunistički dani, dvije godine! Na straži sam, Pakašnica, to sam dobro zapamtio, bio šest mjeseci kao zamjenik komandira straže. Djeca su dolazila. Kako ja baratam francuskim, a oni su imali Francuski u školi pa sam ih učio

i onda bi oni nama donijeli šljiva i raznog voća. Tako da je bilo i pozitivnih vrijednosti. Išao sam kod adventističke crkve jer katoličke nije bilo. Odmah napominjem, ja dvije godine nisam imao ni mise, ni pričesti niti ispovijedi. Ništa! Jedino je sa mnom bila „gospođa“ krunica. I vjerujte, bio sam tada puno bolji nego danas! Jer su za mene molili. A i sam kad upadneš u jedno takovo „vrzino kolo“, moraš izdržati. Jednostavno si otporan. Otporan puno bolje nego na drugim pozicijama.

Uslijedio je povratak u bogosloviju?

Nakon dolaska u bogosloviju u Zadar otvorila se teologija u Splitu. I moj biskup, pokojni Celestin, je mislio da ja idem dole u Split gdje ću biti bliže. Međutim, moj rektor sjemeništa u Zadru, pokojni biskup Oblak, tražio je da ja dođem u Zadar kako bih mogao biti njegov pomoćnik. I eto, ako to nije na sablazan, ja vam u bogoslovskim danima uopće nisam bio u bogoslovskim klupama. Cijelo vrijeme sam bio zamjenik pokojnog rektora sjemeništa, kasnijeg nadbiskupa Oblaka.

Vaše biskupsko geslo glasi „Neka je Bog prvi!“ Zašto ste izabrali baš takvo geslo?

Imao sam u osnovnoj školi, sedmi i osmi razred, francuski ocjenu odličan. S tom ocjenom ja sam došao u sjemenište. Kako mi je francuski išao dobro, „upoznao“ sam se s „gospođom“ Ivanom Orleanskom, heroinom koja je u svojim spisima imala, između ostalog, zapisano: „Gospodin Bog mora uvijek biti prvi poslužen!“ Kad sam postao svećenik, rekli su da bismo trebali izabrati nešto. Ja sam rekao „Neka je Bog uvijek prvi poslužen!“ A onda kad sam postao biskupom, a šta ću Slobodane mijenjati. Neka ostane to isto geslo!

Vi ste proživjeli bogat svećenički i biskupski vijek. Kakav je Vaš pogled na Crkvu onda kao mladog svećenika i danas, kada uspoređujete stanje u samoj Crkvi?

U dvadeset i tri godine na dva otoka bio sam u devet župa. I ne znam koji isječak bih vam iznio da biste shvatili u kojem vremenu sam živio. Za sliku, neka vrijedi sljedeće. U našoj biskupiji, Hvarsko-bračko-viškoj, koja je samo na otocima. Nemamo nekog čvrstog kopna. Imamo samo tri broda i nešto kaići. Za Crkvu u ono doba, komunističko, mi smo imali dvadeset i pet bogoslova na trideset tisuća stanovnika. Danas ih mi imamo samo dvojicu! „Pritisnuto jače, to bolje skače!“ Što god je bilo teže, to je u Crkvi, rekao bih više cvalo, više bilo proljeća i roda! Što god je više prestajalo progonstvo, Bože mi prosti, kao da je nama u Crkvi potrebno progonstvo, da bi nešto od nas bilo! I to je frapantna činjenica! To vrijedi i za vjernike laike, za njihovu mlohavost u vezi vjere, a to vrijedi i za nas koji živimo ovaj svoj specifični život, suviše komodan, komoditetom pun, ali praktički vjera nije baš da ima puno „slanine“.

Na primjer, na otoku Braču i Hvaru bilo je vrlo interesantnih župskih listova, ali vrlo vrijednih. Izdavali smo novinu „Bračka Crkva“ koja je bila u obliku „Slobodne Dalmacije“. U ono doba to je bio „bum“. U svakom slučaju, mi danas nemamo ni novinu i nemamo župskih listova jednog kalibra koji bi mogao biti zapažen. I to je činjenica! E sada, što je tome uzrok? Problem ideala je strašna stvar! Ideali moraju biti gaženi da bi došli do izražaja! Nažalost! Moraju biti poništavani da bi ostali na životu! Danas, međutim, ako govorimo o idealima, ja se volim poigrati riječima. Kad nas pitaju kako smo, kako ide, mi kažemo: „Ide, ali, znaš...“

Uvijek imamo neki naš „ali“. Tako da ne postoje više ideali, nego postoje ide, ali... A šta ćeš, to je tako...

Gledajući vas ovako lijepe, stasite, šesne momke, uključujući i ove koji se ne briju, drago mi je vidjeti vas u vašim mantijama. To me podsjeća na Sumartin, kad su znali bogoslovi dolaziti tamo, a ja tada bio bogoslov u susjednom mjestu Selcima, tri kilometra daleko. Moja ljubav prema fratrima seže iz tog vremena. Ljeto sam ja činio više u Sumartinu nego u svojim Selcima. Krivac je bio pokojni Metod. On me je učio svirati. I kako su tamo bile orgulje, znao sam sate i sate proći na orguljama jer mi doma nismo imali orgulje, nego samo obični harmonij. I tu sam ja imao ispovjedačnike i s njima bio puno, puno. Imao sam rođaka fra Ivana Štambuka, pisca psalama. Božji original je bio svakako. Vrlo inteligentan čovjek. Poznao je arapski, židovski, latinski i grčki. Zaista, posebni veleum. Usputno spominjem, moj rođak fra Ivan jako se ljutio na mog oca što me nije poslao u franjevcu.

U mladosti ste se upoznali s franjevcima. Kad danas, s vremenskim odmakom, gledate na redovništvo kao takvo, a imali ste doticaja s redovnicima i tijekom biskupskog služenja, kakav je vaš pogled na redovništvo i u kojoj mjeri ono može doprinijeti licu Crkve?

U svakom slučaju, u mojoj biskupiji ni najmanje, ni mrvicu da se tako izrazim, nisam tijekom 29 godina moje službe nikada pravio razliku između dijece zanskog svećenika i redovničkog. Za mene je to uvijek bilo isto. Jer ponavljam, djetinjstvo i bogoslovija su mi prilično označeni redovnicima, osobito franjevcima u Sumartinu i dominikancima u Bolu, s kojima sam također bio jako po-

vezan. Dan danas također. Ta povezanost čini dojam. Međutim, ono što bih se usudio reći, jesu li redovnici još uvijek elita Crkve? Ili barem onako kako su to bili? Jesu li redovnici, a vi sami morate odgovoriti na to pitanje, ja to ne smijem odgovoriti jer sam nešto drugo?! Jesu li kod redovnika ideali na svome mjestu? Što praktično znači obući lijepo ruho franjevca i doći u svoju župu kao mladi fratar? S jedne strane se čovjek veseli svakome. Mi imamo iz mog rodnog mjesta više svećenika. Jedan je sada među nama redovnik isusovac. Tako da su u našem rodnom mjestu redovnici rado viđeni, osobito ovi koji su dolazili iz Sumartina zamjenjivati, a danas drže tri župe. Ja se dan danas s njima družim i zanimam se za njih. Uvijek sam nosio jednu želju u sebi, da redovnici budu na top listi, *par excellence*. Da na top listi izvrsnosti budu nešto više od mene i od nas. Nisam se nikad bojao reći redovnicima, kao biskup, da moraju biti avangarda. Da moraju biti nosioci nečega jačeg nego što je dijecezanski svećenik. Znao sam reagirati kad bih primijetio da su se redovnici, siromašni franjevci, odlučili naprimjer, u ono doba još, na Mercedes. Smetalo me je to. I ja sam jednom kolegi fratra rekao: „Brate, ja se ne bih želio s tobom voziti.“ Ja sam imao, kao župnik, Fiću. U to doba je to bio Mercedes! Kasnije sam onda dobio Renault 4 i tim autom sam došao u Hvar, kao biskup. A onda mi je počeo trokirati i kupio sam neki obični. U svakom slučaju smetalo me je vidjeti da je brat redovnik, siromašni, sa zavjetom, kupio Mercedes. Još je dobro kako ću ja na to gledati, ali moj čovik kako će na to gledat. E, to me je smetalo! I zato braćo, ako možete, cijenite ono što je cijenio vaš utemeljitelj! Što god se njemu više približite, vi ste mjerodavniji. Što god se više od njega udaljite, ne postajete mjerodavni-

ji. To je moje zapažanje. Ja sam puno puta redovnicima znao reći: „Vi morate biti bolji od mene!“ Da ja u vama gledam uzor! Jer takvi ste stvoreni! Jesam li imao pravo tako reći ili ne, ne znam, ali u svakom slučaju sam visokim okom gledao na redovništvo kroz povijest moga života, ali i kroz sadašnje vrijeme.

Skoro svaki dan odem prošetati i sretnem ljude i mnogi, pa i mladi, kažu mi: „Faljen Isus!“ Zaustavi se neki pa porazgovore sa mnom. Hoću reći, mi moramo biti prepoznatljiviji! Mi moramo imati legitimaciju koja se čita i ne smijemo je izbjegavati! Ona je naša! Ja sam to i mojim svećenicima često znao govoriti, ali uvijek dođemo do onoga – ali!

Nalazimo se u Klerikatu, u jednoj odgojnoj ustanovi. Naši bogoslovi su u početnoj formaciji. Imate bogato životno iskustvo obzirom na formaciju. Po Vama, na čemu treba inzistirati u odgoju i u samoodgoju?

Da, osobito je dobro ovo u odgoju i u samoodgoju. Život je tako jednostavan! Jednostavan u tome da ne treba komplicirati. Meni je tako drago pridružiti se vama u molitvi. I vidim, to ide skladno, liturgijski kako treba. Međutim, tvoja osobna molitva, koja može biti i kratka, je ipak tvoja. Dnevni red dobro ti dođe da ne zaboraviš, ali nemoj zaboraviti na svoju osobnu molitvu! Drugo, što bih posebno istaknuo, što izgleda više nije normalno pa i drukčije je shvaćeno, to je pitanje ispovijedi. Draga mladosti, ako me pitate na što bih stavio posebni naglasak, upravo bih stavio na ispovijed. Mi smo ljudi nesavršeni. Mi smo

ljudi grješni. Ne smijemo biti umišljeni, nego jednostavno svjesni svoje grješnosti. Uvijek i ponovo dizati se. Vrlo je važno dizati se! Nije najgore pasti, najgore je ostati ležati i ne dignuti se! I tu vam posebno preporučam iskrenost prema ispovjedniku, u smislu da je to čovjek ispred tebe. A onda često reci: „Gospode, ovu žrtvu, koju pri našam u svojoj iskrenosti, primi kao moju žrtvu i molitvu da jednoga dana budem dobar ispovjednik.“ Ti ćeš biti redovnik kojega će zvati, osobito će htjeti da ti kao redovnik sjedneš u ispovjedaonicu jer ljudi ipak vide u vama nekoga u koga mogu imati povjerenja i koji će mu pomoći. I da bi sutra mogao pravo vrednovati svoju ulogu ispovjednika, moraš danas dobro uočiti svoje ispovjedanje! I da bi sutra mogao razumjeti braću ljude, ako Bog da kao svećenik, moraš danas najprije pročitati samoga sebe i sa sadržajem „ni po babi ni

po stričevima, već po pravdi Boga velikoga“, što jest, jest; što nije, nije; što je crno, crno je; što je bijelo, bijelo je; što je kafeno, kafeno je. Ima svoju boju! Drugim riječima, važno je jasno i konkretno biti spreman iskreno priznati svoje pogreške! Smatram da je to prva i osnovna osobna stepenica našeg duhovnog rasta. Bez toga ne ide! Možeš filozofirati što god hoćeš, ali ako u tome zakažeš, vjeruj mi, zakazat ćeš i u svo- me pozivu!

Prateći vas i vaše propovijedi, uočavamo da je u njima uvijek dolazila do izražaja ta domoljubna nota. Biskup ste postali malo prije no što će započeti Domovinski rat koji vas je i obilježio, a to se osjeća i u vašoj zbirci prigodnih poruka o Božiću i o Uskrsu. U našem hrvatskom društvenom kontekstu domoljublje kao takvo u sve većoj mjeri biva prokazano kao nešto negativno. Što biste Vi rekli o domoljublju, kako ga vidite?

Najprije, moja generacija, bilo biskupa, bilo svećenika, doživjela je preobrazbu iz pokojne Jugoslavije u novu državu. Smatrao sam da mi je pred Bogom čast da budem svjedok tih dana. Tih dana, a ja sam zadnji biskup posvećen u pokojnoj Jugoslaviji, točnije 30. travnja 1989. godine i to na dan pogibije Petra Zrinskog i Krste Frankopana. I budući da je to bilo u žiži, događalo se uz moje biskupstvo, događalo se uz moje napore da dođem do Zagreba nekim zaobilaznim putovima, kad je bila sjednica HBK-a, jer se preko Knina nije smjelo, a avionom se nije moglo. Sve je to stvaralo u meni osjećaj da je moj narod u pitanju, s time da tu točku nisam mogao zaobići i reći da me se to ne tiče. Počev od brojnih izbjeglica, a prve izbjeglice su 2. kolovoza 1991. došle na Hvar brodom „Par-

tizanka“ i njih pet stotina trebalo je nahraniti, smjestiti, upozorit da ne dođe do kakve zaraze. Kušao sam hranu skupa s njima, skupljaš ih na večernju molitvu, na trg ispred katedrale. Po dvije stotine ih evo, na krunici za mir, za naš narod. I ne možeš da te to ne dirne, da budeš sa strane, kao mene se to ne tiče. Tiče te se! I tu sam osjetio da nemam ja što koga pitat kako ćeš učiniti da ljudi ne budu gladni. Zna se! Traži po svijetu! Hranu! Traži sve ono što može nahraniti ljude. Pokojni don Joško Šantić, Bog mu dao pokoj, on je meni bio generalni vikar, on je bio zadužen za Caritas i izvršio je izvrsnu ulogu! Međutim, jedne večeri došli su veliki šleperi puni brašna. Njega nije bilo doma, nema struje, večer je. Treba iskrcati dva puna šlepera jer ujutro treba ići natrag na trajekt, a mora učiniti to za vrijeme noći da ne bude svjetla. U Hvaru nema svjetla. Šta ću, kako ću? A večer je već. Išao sam po kafićima, biskup po kafićima, i molio: „Dečki imamo poteškoću, tu i tu, treba iskrcati što prije!“ Poslušali su me, bez daljnje- ga, a onda sam ja mog Renaulta 4 upalio, usmjerio svjetla i dok se prenašalo brašno on je neprestano radio. Ujutro sam odmah trebao poći napunit ga benzinom. To je tako bilo, da bi se šleper mogao na vrijeme vratiti natrag. Neko vrijeme smo imali čak pekara i farmu svinja. Neko vrijeme smo imali farmu od petsto kokoša. I nije bilo glada, Bogu fala! A istodobno, mnoge muslimanke sa svojom dicom bile su u Hvaru, imali su krov nad glavom i jelo i odijelo, a njihovi muževi su se borili protiv Hrvata! To je tako! To su činjenice! I u svemu tome ne možeš reći „Pa mene se to ne tiče“. Slobodane, pomoli se Bogu, reci: „Dragi Isuse, laku noć!“ i tako idi iznova dalje. Osjećao sam se da ja pripadam mom narodu. I to sam, dakako, naglašavao i hrabrio ljude. Bio koji put

i oštar. Na Bleiburgu kad sam govorio, prvi put se malo jasnije reklo da sam zavikao: „Domovino moja Hrvatska, probudi se i molim te istraži sve špilje i sve jame!“ Još nije bilo počelo to. Onda je došla i propovijed na Udbini. To je upravo bilo vrijeme kada je trebalo birati predsjednika države. I ja se usudio, tako su rekli, reći „Evo, dolazi vrijeme biranja predsjednika države koja ima 87 % vjernika katolika. Zar bi bilo čudo da naš predsjednik bude vjernik katolik?!“ Tada je Stipe Mesić vrlo reagirao. Da ja, tobože, narušavam Ustav Hrvatske. Što dakako, da ne duljim, nema uporišta.

Mi danas živimo takav društveno-politički trenutak kakav je. Prolazimo još uvijek kroz jednu katarzu. Kako vidite budućnost našeg naroda?

Mi smo ko mlada djevojka koja se kočoperi, a fali joj unutarjni sadržaj. Neozbiljna je, želi se bogato udati, a sama nema duhovnog bogatstva u sebi. To treba biti sutra majka, a nema u njoj ono m od majke. To treba biti žena, ali nema toga. To je moja slika današnje Hrvatske. I vrlo je simptomatično da našem narodu odgovara ona stara latinska *panemetcircenses* ili *kruha i igara* i možda nas to još uvijek spašava, da smo Hrvati. Postoji nogomet!

Bojite li se da ta „udavača“ ostane stara cura?

Bojim se sve više i više. S jedne je strane, dobro da smo mi u NATO paktu jer su „aždaje“ oko nas još uvijek okrenute prema Hrvatskoj i prema našem narodu, ali istodobno, koji put naš narod iznenadi pozitivno, kao što je svojedobno u pokornoj Jugoslaviji bilo pitanje izjašnjenja za Hrvatsku, za referendum kada se 95% ljudi izjasnilo za stvaranje Hrvatske. To je bio mirakul! Došao je tada delegat pape Ivan Pavla II, riječ je o

jednom nadbiskupu Francuzu, a to je najveći Hrvat koji je postojao u povijesti našoj, u biskupsku konferenciju Hrvatske da ispita nas biskupe što *mislimo o stvaranju* neovisne države Hrvatske. I dakako, želio je taj delegat Francuz doznati što svatko od nas misli i tražio je da se svaki pojedini izjasni. Dakako, svi smo bili za, stopostotno. I dva dana nakon toga, papa čini iznimku i priznaje Hrvatsku.

Biskupi su odigrali ulogu između dvojica Franje. Mi na konferenciji 1991., to je bila najteža godina, o čemu pripremam jednu knjigu „Moje ratne uspomene“. I jedan sat po ponoći pada naša odluka da bi trebalo ići k Tuđmanu. Kada? Odmah! U jednu uru nakon ponoći! Da mu predložimo neke stvari. Da ne dođe do građanskog rata. I uspjelo je! Išli smo, delegacija je išla. I ne možeš, ponavljam, kod svega toga zaboraviti da si Hrvat, da pripadaš toj državi. A kako će se to sada odviti? Sad su sasvim drukčija navijanja. Sad više nije navijanje, sad je zavijanje. I ne znaš točno kako će naš čovjek reagirati. Ja se molim Bogu da naš čovjek iznenadi i izabere od dva zla ono što je manje. To je moj princip i ja taj princip reknem ljudima.

Usljedila su na koncu i neka kraća pitanja bogoslova koja prenosimo u nastavku.

Dok ste kao župnik bili na službi po župama, na koji način ste gledali na svoga biskupa i jeste li nešto što ste njemu tada zamjerali vi kao biskup nastojali ispraviti ili činiti bolje?

Vrlo dobro pitanje! Najprije, moj predšasnik je moj mještatin koji, izgleda, me je stavio na listu. Nisam ga nikad pitao o tome. Drugo, ja sam bio revolucionar kao svećenik, tražeći više zajedništva. Otok. Tu je potrebno zajedništvo! Tu su male župe. Da se

nađemo skupa i da iz jednog centra idemo. A kako ćeš to, govorio je moj Celestin. To sam ja pokušao kao biskup, ali nije išlo! Znao zašto? Jer kad sam ja rekao: „Napravite dnevni red, neka se uglavnom zna kad je ručak, kad je večera.“, odgovor je bio: „A ko će to?“ I tako, nije uspjelo. A to je uvijek problem. Kako sačuvati, a kod vas to još uvijek dobro funkcionira koliko vidim, jedan ima službu u bolnici, profesori su tu, čak su strpljivi, čekaju da gvardijan pozvoni, što baš i nije za profesore nešto uobičajeno. Problem zajedništva me je uvijek mučio, ali ne ide jer zajedništvo zahtjeva žrtvu! Moraš se uklopiti. Ako ideš igrati izvan terena, u autu si i nema koristi od toga.

Oče biskupe, kako gledate na liturgiju, onda kada ste vi bili mladomisnik i danas?

Ovdje se mogu pohvaliti da je naša biskupija između dva svjetska rata odigrala

važnu ulogu u obnovi liturgije. Naš biskup Mihovil Pušić i kasnije njegov tajnik Bepo, koji je kasnije uzeo ime Martin Kirigin, oni su bili nosioci. I tada je Hvar izdavao „Zvijezdu mora“, listić koji je na hrvatskom jeziku donosio ono što je bilo na latinskom, da bi narod mogao pratiti misu. Još prije Drugog svjetskog rata i prije Drugog Vatikanskog koncila! Tako da je naša biskupija uvijek njegovala liturgiju. Ja sam čak rekao da je Drugi Vatikanski koncil nas osiromašio, pojednostavnio. Liturgija je onako dulje trajala, ali je bila liturgija. Danas je to sve skupa prilično pojednostavljeno. Nema nešto što bi vezivalo i znalo učiniti jedan lijepi efekat. A naši ljudi, mi Hrvati smo ljudi koji vole čuti i vidjeti. Doživjeti uhom i okom. I liturgija to mora biti! Kad naš narod ono reče: „Danas je bila lipa misa!“ Meni je to drago čuti. A što znači da je sve bilo lijepo, skladno, da je bilo odmjerenost. Liturgija danas?

Po mom mišljenju, neki sljedeći koncil ili neke sljedeće uredbe mislim da će krenuti u preuređivanje mise. Tako da vi kao budući mladomisnici, vi ćete po nekom novom obredu govoriti misu. Ja barem tako predmnijevam i vjerujem da se to može dogoditi. Jer gdje vidim u liturgiji danas jednu poteškoću? Do prikazanja, najduže traje. Još kad se u drugu euharistijsku molitvu čovjek zaista do ušiju zaljubi, da više ne pozna ni prvu, ni treću, niti četvrtu... S jedne strane, tekstovi nude, ali mi ih ne upotrebljavamo. I tada kad je narod baš tu, kad su velike mase tu, imamo tisak pa se pripremimo. Ne sviđa mi se ta unisonost koja je promašena.

Što se tiče kanonizacije blaženog kardinala Stepinca, mnogi su prigovarali Hrvatskoj biskupskoj konferenciji da nije tu odigrala ulogu kakvu je trebala odigrati prema Svetoj stolici. Smatrate li da su trebali zauzeti drukčiji stav?

Dragi sinko, Stepinac ne bi bio Stepinac da je poslušao maršala Tita da osnuje posebnu Crkvu po uzoru na pravoslavnu i da on bude patrijarh. Da ima sve privilegije. Stepinac je rekao: „Ne, papa je za mene svetinja!“ Tako i mi biskupi mislimo i to je bila misao vodilja u postupanju i pristupanju. S druge strane, i ja osobno sam uvjeren, dragi Bog ima vremena. Mi ljudi, nažalost, nemamo vremena. Mi smo suviše ograničeni vremenom. U malo vremena se događa puno toga. Naša generacija zbog toga pati. Vjernici laici kad me susretnu znaju postaviti to pitanje, ali uvijek se trudim da bi vrijednost papinstva došla do izražaja. I ne pada mi na pamet da bi u misi, ne daj Bože, zaobišao njegovo ime. Ni govora! Jedna je stvar, dakle, kad se ne slažeš s nekim u nekim pitanjima, a druga je stvar što su principi. I zato je

biskupska konferencija Hrvatske u toj točki bila suzdržana. I sam sam tad kao član te konferencije bio za suzdržanost.

Neki mediji komentiraju da papa pokušava izgraditi most ekumenizma preko leđa blaženog Stepinca i da se zbog toga odgađa njegovo proglašenje svetim. Što kažete na to?

Ako bi Stepinac bio ponovni mučenik ekumenizma, to bi čak bilo dobro!

Oče biskupe, hvala Vam na odvojenom vremenu! Lijepo je da smo mogli imati susret s Vama. Vjerujem da smo primili puno toga lijepoga što nam može poslužiti za osobnu izgradnju; čuti jedan zanimljiv pogled na život, na vjeru, na domoljublje. To je ono što nam je i okosnica oko koje nam se truditi. Dakako, uz ljudsku, kršćansku i redovničku dimenziju te domoljublje kao briga za opće dobro, za bližnjeg u potrebi kako ste nam posvjedočili u teškom vremenu Domovinskog rata. Hvala vam što ste kao biskup u svojim propovijedima i u drugim nastupima ostavljali dojam biskupa koji ljubi svoj narod i da su mnogi primali Vaše riječi kao melem na ranu, pogotovu u pojavi nedovoljno jasnog domoljubnog stava i govora, a ponekad i medijske nakrivljenosti i ulijevo. Vi nikako niste bili takvi i hvala Vam na tome i na svakoj Vašoj riječi i svjedočanstvu.

Kad je moj kolega, biskup Petar, zaređen, onda sam, između ostalog, rekao: „Petre baci mrežu na njegovu riječ, ali te molim baci je i na lijevu stranu. Pa ćeš uloviti možda male girice, a od malih girica se može napraviti dobar brujet“. To su svi zapamtili. Hvala i vama na pozivu!

BRAĆA IZ AFRIKE

Razgovor s fra Herveom i fra Richardom

Razgovarao: fra Filip Čogelja

U našem samostanu o. fra Ante Antića na Trsteniku, u Splitu, uz bogoslove naše Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja, žive i dvojica braće iz Demokratske Republike Kongo (Afrika) – fra Herve Tumanar i fra Richard Kakule. Došavši s drugog kontinenta, iz druge zemlje, noseći sa sobom drugačije običaje i drugačiju kulturu, porazgovarali su s nama kako bismo upoznali njihovo životno i kulturno iskustvo koje nam donose.

Fra Filip: Možete li nam za početak reći nekoliko riječi o svom životu, odakle dolazite i kakav je život u Kongu?

Fra Herve: Ja sam fra Herve Tumanar. Imam dva brata i tri sestre. Dolazim iz glavnog grada Konga Kinshase, a on ima 13 milijuna stanovnika. Grad u kojem živi moja obitelj je Kikvit. Ljudi su jako siromašni i nema životne perspektive. Ipak, premda su siromašni, ljudi su sretni. Najveći problem je s onima koji nemaju ništa, koji su ostali bez oca i majke, prepušteni sami sebi. Moj pokojni otac bio je profesor i zato smo bili dobrostojeća obitelj. Obitelji u Kongu su velike, 9 – 10 djece.

Fra Richard: Zovem se fra Richard Kakule Mahamba. Imam 30 godina. Dolazim iz istočnog dijela Konga. Moj grad zove se Butembo. Živim 30 km od tog grada, a to je grad koji ima milijun i pol stanovnika. Moja obitelj je velika – petorica braće i tri sestre. Roditelji su živi, otac ima 65 godina, a majka 62 godine. U

Kongu su ljudi uglavnom siromašni, ali ima i onih koji su iznimno bogati. Moja obitelj nije bila siromašna. Svi smo studirali, osim dvije sestre koje nisu završile srednju školu.

Fra Filip: Što ljudima u Kongu znače franjevci i kako ste se odlučili na duhovni poziv?

Fra Herve: Moja župa nosi ime „Marija Majka Otkupiteljeva“ i opslužuju je franjevci. Duhovni poziv osjetio sam tako što sam promatrao život franjevacca na mojoj župi. Privukao me njihov život i poželio sam provesti s njima neko vrijeme da doista vidim život franjevacca i to sam rekao momu tati. Tata je odmah shvatio da imam duhovni poziv. Rekao mi je da se dobro zapitam imam li snage i odlučnosti da cijeli svoj život živim kao franjevac. Jednog dana nakon svete mise otišao sam do župnika fra Mihaela i rekao mu da želim biti poput njega – franjevac. Tada sam imao 20 godina i studirao sam. Svaka dva tjedna postojala je prilika za iskustvo života s fratrima za one koji osjećaju duhovni poziv. Kada sam ja došao, bilo nas je 40. U mojoj župi su tada bila trojica svećenika i privuklo me svjedočanstvo njihova života. Svakog četvrtka obilazili bi siromašne obitelji po župi. Pitao sam župnika koja je karizma njegova Reda – a on je rekao da